

1 APRIL 1924.

AFLEVERING 12.

NADRUK VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en Dr. JAC. P. THIJSSE.

REDACTIE:

J. HEIMANS, AMSTERDAM.

DR. JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL

ADRES DER REDACTIE:

DR. JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

UITGAVE VAN:

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE:

2e OOSTERPARKSTRAAT 223, AMSTERDAM

PRIJS PER JAAR f 6.50.

IN HET LAND VAN DE LINDE.

NOG nooit heb ik mooier Pinksterdagen buiten doorgebracht dan dit jaar, toen we gingen, waarheen ik eigenlijk niet wilde, sombere wolken zich dreigend boven onze hoofden samenpakten, en het leek of de zonnestralen maar niet de doorweekte aarde konden bereiken.

't Klinkt vreemd, maar 't is toch waar.

Dagen tevoren hadden we 't plan opgemaakt, naar Gaasterland te gaan. We bestudeerden Botke's boekje over de geologie van Friesland ¹⁾, stelden daarna onze route vast en maakten een dagverdeeling, waaraan we ons in groote trekken wilden houden. Maar Gaasterland is moeilijk te bereiken, als men van Leeuwarden komt en het weer slecht is; want de fiets is een onmisbaar vervoermiddel, om daar te komen, en fietsen met een striemenden regen in 't gezicht valt niet mee. En daar het zich aan liet zien, dat ons uitstapje zulk een tocht worden zou, waren wij genoodzaakt van ons mooie plan af te stappen.

1) Dr. J. Botke, Fen Fryslân's groun.

Maar waar dan wel heen? „Wolvega en omstreken” opperde mijn reisgenoot. 't Leek mij niet erg. De kaart toonde aan, dat daar weinig bosch en heide is, en weiland met zijn plantengroei hebben we rondom Leeuwarden genoeg; daarvoor behoeften we niet op reis te gaan.

't Eind was, dat we tòch naar Wolvega gingen en . . . onze tocht werd één genotvolle ontspanning.

Met regen stappen we in den trein, 't is droog als we op onze plaats van bestemming aankomen. Een hotel is gauw gevonden; we laten er ons koffertje achter en met de plantenbus op den rug trekken we er direct op uit, de dorpstraat door, den overweg van het spoor over, en al gauw ligt het geheele dorp achter ons. We bevinden ons

Gezicht op de Linde met de Kontermansbrug.

op een mooien zandweg, wel wat modderig door den regen, maar de heerlijk frissche buitenlucht vergoedt veel. 't Is de zoogenaamde Bovenweg, waar we wandelen, en waar we onzen blik speurend door het kreupelhout laten gaan. Gamander-eereprijs (*Veronica Chamaedrys*), vogelpootje (*Ornithopus perpusillus*), muizenootje (*Hieracium Pilosella*), lelietje-der-dalen (*Convallaria majalis*), stekelbrem (*Genista anglica*), grootbloemmuur (*Stellaria Holostea*) en een grootbloemige variëteit van het drie-kleurig viooltje (*Viola tricolor*), Salomonszegel (*Convallaria multiflora*), al deze bloeiende planten hebben we in een minimum van tijd gevonden. Dit levert werkelijk geen moeilijkheid op, want de wegkanten zijn er als het ware mee bezaaid. Drie en tachtig jaar en waarschijnlijk reeds langer staan in deze omgeving al de rankende helmbloem (*Corydalis claviculata*) en de hengel (*Melampyrum*

pratense). In de Flora Frisica van 1840¹⁾ worden deze planten al voor Wolvega genoemd, de eerste kwam er toen al zeer menigvuldig voor.

Ook het opgaand hout biedt veel afwisseling: berk, vlier en lijsterbes. Onder 't voortloopen merken we vrij plotseling op, dat het struikgewas ophoudt; zware eiken zijn in zijn plaats gekomen en nog weer verder worden deze afgewisseld door groote donkerbladige hulsten. Prachtige moskanten langs slooten en greppels zien we overal. *Mnium hornum* met zijn haast doorschijnende blaadjes en *Polytrichum commune* springen dadelijk in het oog. Mooie stekelvarens (*Polystichum spinulosum*), wijfjesvarens (*Asplenium Filix femina*) met haar blaadjes, die onder aan het blad smaller zijn, dubbelloof (*Blechnum spicant*) met verschillend gevormde vruchtbare en

donkerbladige hulsten. Prachtige moskanten langs slooten en greppels zien we overal. *Mnium hornum* met zijn haast doorschijnende blaadjes en *Polytrichum commune* springen dadelijk in het oog. Mooie stekelvarens (*Polystichum spinulosum*), wijfjesvarens (*Asplenium Filix femina*) met haar blaadjes, die onder aan het blad smaller zijn, dubbelloof (*Blechnum spicant*) met verschillend gevormde vruchtbare en

Kijkje in de Lindevallei van de Blessebrug af.

vruchtbare veeren en eikvarens (*Polypodium vulgare*) voltooien het geheel. Indien vinden we hier een klein grasje, hoogstens 7 cm., wat rood aangelopen. *Aira praecox*.

Wij naderen langzamerhand den „keienweg", die rechts voert naar de Konterbrug, een betonnen brug over de Linde, en links naar het kleine dorp Oudea. Dien kant zullen wij straks opgaan, maar niet voordat wij het heitje, dat we in onze nabijheid aantreffen eens even aan een onderzoek hebben onderworpen. wollegras (*Eriophorum vaginatum*) wuift ons al uit de verte toe, van kartelblad (*Plantago lanceolata*) vinden we maar enkele armoedige exemplaatjes, struik- en heide zijn nog bruin, hier en daar verheft zich een jeneverbes (*Juniperus communis*).

¹⁾ J. J. Bruinsma, Flora Frisica, W. Eekhoff, Leeuwarden, 1840.

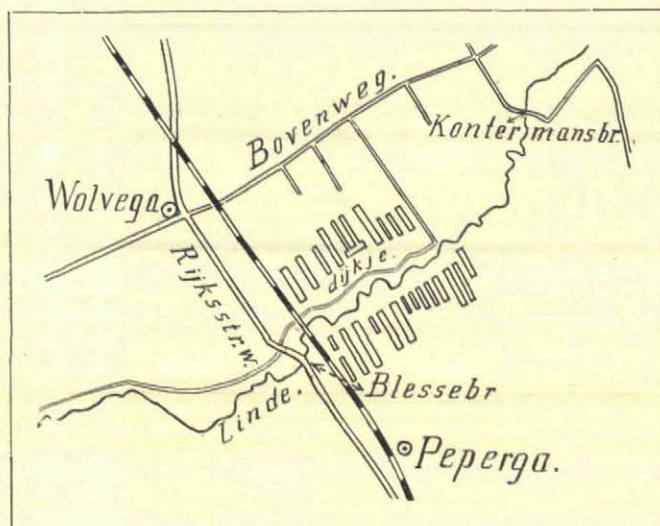
onv
Bov
't Is
W
man
holt
vlak
Het
(Pec
dopl

1)

munis) en lager bij den grond vinden we de veenbies (*Scirpus caespitosus*). Maar twee soorten rendiermos, *Cladonia rangiferina* en *C. alcorne* — de laatste komt echter slechts sporadisch voor — nemen we van hier mee naar huis.

Verder vinden we niet veel op dit moerassig heideveldje. We verlaten het dus en bereiken al heel spoedig Oldeholt, waar we even rusten, en keeren dan langs den straatweg naar Wolvega terug.

's Avonds zetten we een plan voor den volgenden dag in elkaar. We willen de Linde bezoeken. 't Treft zoo mooi, dat we eerst op den zandgrond en de heide geweest zijn en dadelijk daarop het moerassige weiland een beurt geven; nu kunnen we den plantengroei van deze zoo verschillende plaatsen prachtig vergelijken. We

De Linde.

vertrekken 's morgens tijds en volgen een gedeelte van den rijks-straatweg. Aan weerskanten zware eiken, die op zonnige dagen dezen weg heerlijk schaduwrijk zullen maken; nu merken wij daar niet veel van. Nog steeds is de lucht grauw, de zon dringt nog niet tot ons door, toch meenen wij af en toe, dat het iets lichter wordt. Of is het verbeelding en zien we 't slechts, omdat we 't zoo graag willen zien?

Hoe dan ook, deze tocht geeft ons dadelijk al weer veel te genieten. Even voorbij het dorp hebben we aan

onze linkerhand bosch en veenachtige streken, rechts weiland. Dit laatste is voor een deel van den weg gescheiden door een walletje, zooals we er gisteren ook reeds zagen en bewonderden. We staan eens stil om ook dit goed in ons op te nemen.

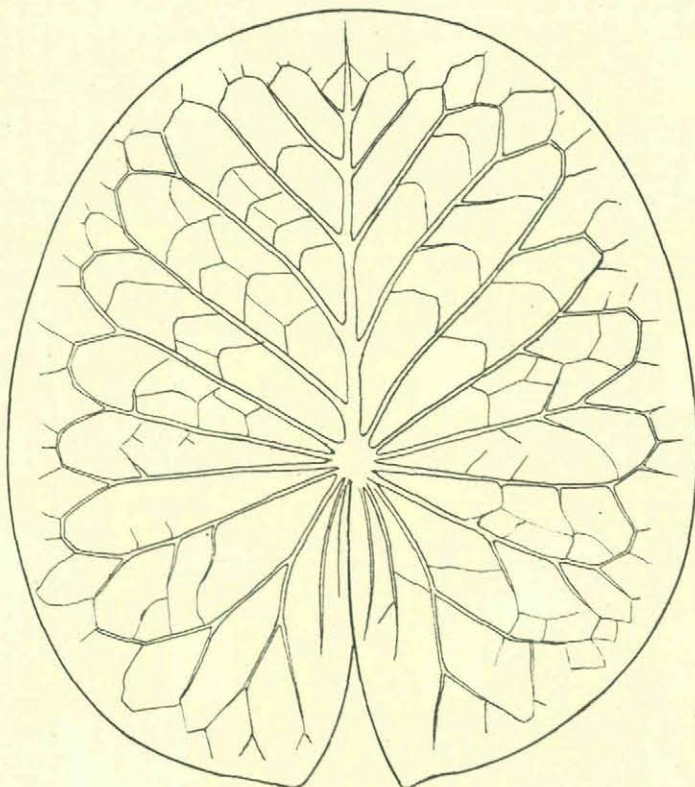
Zoo'n stukje wal is toch een ware oogenlust! De eikvaren (*Polypodium vulgare*) komt hier voor in alle mogelijke verschillende tinten van lichtgroen tot bruin. Heerlijk mooie frissche *Mnium* groeit ook hier. *Hypnum* op berkestammetjes en hondsdrif (*Glechoma hederacea*) klimmend tegen den steilen kant op. Helder wit is de grootbloemmuur (*Stellaria Holostea*), zacht blauw-lila de gewone eereprijs (*Veronica Chamaedrys*); de kamperfoelie (*Lonicera Periclymenum*) bedekt verschillende struiken soms zóó weelderig, dat 't moeilijk wordt te zien, wat voor heester er onder verborgen zit. Tusschen 't fijne smalle gras (*Festuca ovina*) de teere blaadjes van wikke, hier en daar salomonszegel (*Convallaria Polygonatum*). Te midden van de dorre bladeren, waarmee de grond op sommige plaatsen nog bedekt is, 't frissche

groen van de hemelsleutel (*Sedum purpurascens*) en het kleefkruid (*Galium aparine*), die jammer genoeg geen van beide bloeien.

Dravik (*Bromus mollis*) en reukgras (*Anthoxanthum odoratum*), de scherpe en kruipende boterbloem (*Ranunculus acris* en *R. repens*) verlevendigen het geheel, dat nog mooier gemaakt wordt door de zachte bollen vruchtpluis van de uitgebloeide paardebloemen op haar half roze, half zilverachtige stengels.

Noode scheiden wij van dit prachtstukje natuur. Maar de Linde is ons doel, dus voorwaarts gaat het weer.

Na ongeveer een half uur geloopt te hebben komen we bij de Blessebrug, waar we voor het eerst het stroomende water van 't kleine riviertje zien, dat zich met talrijke bochten door de lage landen kronkelt en terwijl wij onzen blik laten weiden over die eindeloze landen vol kleur en afwisseling, gegroepeerd om dat vredig voortkabbende water, komt onwillekeurig de weemoedige gedachte in ons op: „Hoe lang nog?” Want reeds is men bij de Overijselsche grens bezig met de kanalisatie, die zonder twijfel de scheepvaart ten goede zal komen, maar die aan de schoonheid van 't landschap onberekenbare schade zal doen.

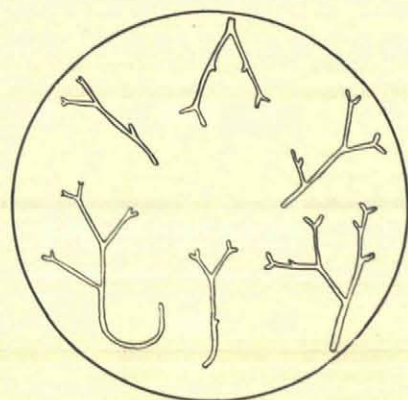
Blad van Witte Waterlelie.

Even voor deze Blessebrug is aan onze linkerhand een zijweg. Wij keeren nu terug om op dit weggetje te kunnen komen. 't Is eigenlijk een laag, smal dijkje, dat de polders van de breede Lindeoevers scheidt. 't Duurt niet lang of we zijn in het vrije veld. Welk een uitgestrektheid! In 't Noorden ontdekken we 't torentje van Wolvega, in 't Zuiden dat van Peperga, recht voor ons uit de spoorlijn geheel met goudgele brem begroeid.

Overal zijn door verveening rechthoekige plassen ontstaan, die door smalle strooken land van elkaar gescheiden worden. Een paar zinnen wil ik hier over deze verveningen aanhalen uit de „Beknopte geschiedenis van Friesland” van W. Eekhoff van

1851. Hij schrijft op blz. 331: „Tot dusverre (n.l. 1718) waren de nadeelen dezer „verveening voor de provincie niet zoo groot, dewijl men den turf gemeenlijk uit „lange petten groef, waartusschen men een lange strook gronds liet liggen, zoodat „deze veenen na lang verloop van tijd weder dicht groeiden en tot beweidbaar land „gemaakt werden. Maar in den jare 1751 kwam een aantal veenbazen en werklieden „uit Giethoorn herwaarts, die een andere wijze van verveenen invoerden, welke aan „enkele personen wel grootere voordeelen aanbracht, doch armoede naliet, dewijl „daarbij het gansche stuk lands werd vergraven. Vooral in de omstreken van St. „Jansga en Oudehaske, gelijk ook bezuiden Oostermeer (de Leijen), in West-Stelling- „werf en elders zijn daardoor verbazende kommen waters ontstaan.”

Waarschijnlijk hebben in het gedeelte, dat wij bezoeken de Giethoornschen destijds hun systeem niet ingevoerd, tenminste deze petten zijn vrij klein, en tusschen elke twee ligt een strook moerassige grond.

Het Watervorkje. (Riccia)

Wanneer men nog nooit te midden der Friesche moerassen gestaan heeft, kan men zich geen voorstelling maken van de groote pracht, die men daar 's zomers aanschouwt. Zoover het oog reikt naar alle windstreken, een plantengroei zóó weelderig als men bijna nergens anders ziet. Heerlijk sappig grasland om ons heen, doorsneden door de kronkelende Linde ter eene, en de rechthoekige plassen ter andere zijde. Maar denk vooral niet aan eentonig weiland met hier en daar wat water! Want talrijke groepjes elzen en wilgen, a. h. w. op vele plaatsen rondgestrooid verlevendigen het geheel, dat zonder deze misschien wat vlak zou lijken.

Daarboven onze heerlijke Hollandsche lucht, waar juist door de wolken de zon komt breken en met een weelde van licht de vlakke bestraalt.

En nu de bloemen in onze naaste omgeving. De kleine valeriaan (*Valeriana dioica*), tweehuizig, zooals de naam aanduidt, staat hier overal. Goed is het verschil in grootte te zien tusschen de mannelijke en vrouwelijke bloemen. Een enkel exemplaar vinden we van het kruipend zenegroen (*Ajuga reptans*), doch geen stap kunnen we doen zonder op zoo'n prachtige ratelaar te trappen, die we aan zijn paarse vlek op de bovenlip als *Rhinanthus major* herkennen. Nu staan we voor een plasje, haast geheel gevuld met het zachte rood van het moeraskartelblad (*Pedicularis palustris*). Iets verder in een poeltje drijven de bladeren van witte waterlelies (*Nymphaea alba*) en gele plompen (*Nuphar luteum*), goed te onderscheiden door de zoo verschillende nervatuur (zie fig.). Daartusschen de kleine niervormige blaadjes van het duitblad (*Hydrocharis morsus ranae*). Wat schuilen daar voor ronde plukjes in het water? We visschen er eentje op. 't Lijkt wel een kluwen, bestaande uit korte groene draadjes, maar aan 't eind zijn ze gaffelvormig vertakt. Zou 't een wiertje zijn? We zullen

eens onze flora raadplegen ¹⁾: 't Is geen wier, maar een levermos, *Riccia fluitans* (zie figuur).

David Meese, „hovenier aan de Kruidtuin van Frieslands Hooge-Schole te Franeker” heeft waarschijnlijk reeds menig uur aan 't bestudeeren der *Riccia fluitans* gewijd. Hij toch schrijft in zijn *Flora Frisica* van 1760 blz. 70, dat hij ze vond o.a. bij de Bontebok en bij Heerenveen „aan ronde bosjes en by gedeeltens derzelve „dryvende, of aan kroost en ruygte vast gehegt gevonden, en wel in het laaste van „de maandt Junius tot den laaste van Julius; wanneer my wel gebeurd is, dat ik „deezen plant voor en na die tyt „en op dezelve plaatsen gesogt „heb, dog niet heb kunnen vinden.

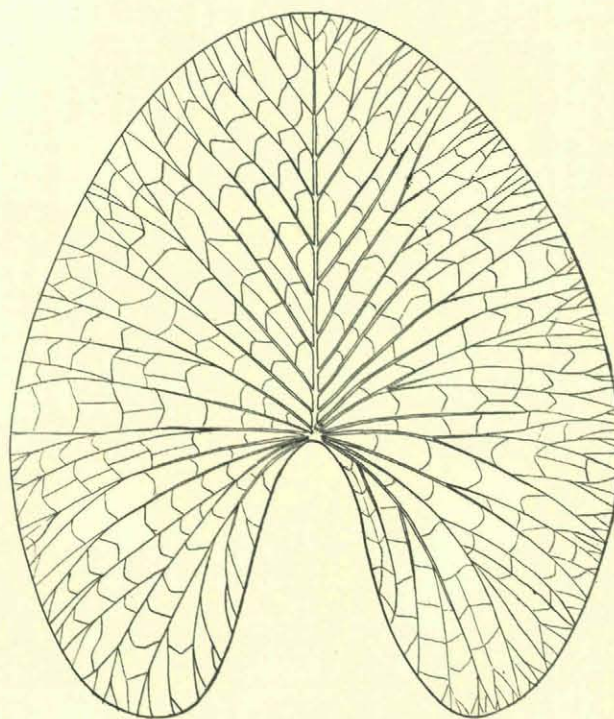
„Ook heb ik deeze plant „met veele moeite door behulp „van diverse Microscoopen on- „derzocht, om (zoo het mogelyk „waare) aan dezelve bloem of „vrugt te ontdekken, maar heb „er tot nog toe niets dergelyks „aan kunnen vinden.”

We hebben nog steeds het landdijkje gevolgd, maar nu krijgen we lust even van 't rechte pad af te wijken, om een uitstapje te maken tusschen de petten. Wat is 't hier moerassig! Maar wat deert het water ons, dat in plaats van onder onze schoenen weg te sijpelen er ook wel indringt! Dat hebben we toch stellig wel voor de poelruit (*Thalictrum flavum*), de waternavel

(*Hydrocotyle vulgaris*), de rozetten van de Engelsche distel (*Cirsium anglicum*), de fraaie bladmozaïeken van de engelwortel (*Anglica sylvestris*) over?! De spiraea (*Spiraea Ulmaria*) laat haar witte pluimen nog niet zien; de munt (*Mentha aquatica*) vervult de lucht al met pittigen geur.

Kikvorschen springen over onze voeten, prachtige libellen met zwart-blauwe lichamen en gazige vleugels zweven om ons heen. Karekieten laten hun schetterend geluid hooren en heel uit de verte vernemen we het somber geroep van den roerdomp.

In het water: het drieblad (*Menyanthes trifoliata*) met zijn franje dragende kroon-

Blad van Gele Plomp.

1) Flora van Heimans, Heinsius en Thijsse.

blaadjes, de holpijp (*Equisetum limosum*) met vruchtbare en onvruchtbare aren, hier en daar lischdodden tusschen 't slanke ruischende riet.

We keeren weer naar ons Lindedijkje terug. Wel is het een miniatuurdijkje, 't verheft zich maar even boven 't land terzijde en op vele plaatsen kruipt het geheel weg tusschen het hooge groen aan zijn kanten. In 't begin is 't gras er wat platgelopen, zoodat men nog eenig idee van een pad krijgt, maar wanneer we een eenzame boerderij achter ons gelaten hebben, is al heel spoedig ons pad verdwenen. Toch kunnen we honderden meters vooruit de bochtige lijnen van den weg, dien we te volgen hebben, zien, zonder op het water der Linde te letten. Rood en wit teekent het dijkje zich af, dicht begroeid als het is met hooge veldzuring (*Rumex acetosa*) en bloeiend pijpkruid (*Anthriscus sylvestris*).

Eenzaam en verlaten is het land hier zeker! De otter, die door den mensch langzamerhand wordt verdrongen, komt hier voor. Men vertelde ons, dat hier den vorigen winter nog een was gevangen.

Nog altijd volgen we onzen rood-witten wegwijzer, maar lang duurt het niet meer. We naderen de plaats — tenminste volgens het bondskaartje —, waar wij met een rechten hoek links af moeten slaan om weer op den Bovenweg te komen. We klauter een sluisje over; nu moeten we er toch zijn, maar we vinden geen pad. 't Blijkt al spoedig, dat de weg onder water staat, en daar we liever niet dezelfde wandeling terug willen maken, moeten we tot over de enkels door het water waden. We vinden echter een prachtexemplaar van de moerasvaren (*Polystichum Thelypteris*) en dit maakt veel goed. We moeten wel heel dicht bij de nesten van allerlei watervogels zijn, want sterntjes, grutto's en tureluurs vliegen angstig om ons heen en voor ons uit.

Orchideeën vinden we hier niet; toch komen die wel in deze streken voor, maar meer in de richting van Oldeholtpa, zooals een inwoner van Wolvega ons later verzekerde, en wel handekenskruid (*Orchis latifolia*) en *Platanthera bifolia*.

Onze laatste morgen! Voor we uit deze heerlijke streek weggaan, willen we nog graag de naaste omgeving van de Kontermansbrug bezoeken.

Veel nieuwe planten vinden we niet meer, alleen ontdekken we op een verlaten akker nog Tijmbladeereprijs (*Veronica serpyllifolia*), 't akkerviooltje (*Viola tricolor arvensis* Murr.) en 't hondsviooltje (*Viola canina*).

't Wordt echter tijd om terug te keeren, willen we den trein niet missen.

Maar 't is jammer zoo besluiten we, dat dit prachtige land zoo weinig bezocht wordt. We raden iederen natuurliefhebber aan de Linde te bezoeken, wanneer hij daartoe eenigszins in de gelegenheid is. Doch we voegen er bij: stel uw bezoek niet te lang uit, wanneer de kanalisatie voltooid is, is zeker veel van de schoonheid verloren.

D. KOOPMANS-FORSTMANN.